

USTADNAMƏ

Dəli könül, məndən sənə əmanət,
Demə bu dünyada qalım yaxşıdı.
Bir gün olar qohum, qardaş yad olar,
Demə ulusum var, elim yaxşıdı.

Bir məclisə varsan özünü öymə,
Şeytana bac verib, kimsəyə söymə,
Qüvvətli olsan da yoxsulu döymə,
Demə ki, zorluyam, qolum yaxşıdı.

Qoçaqdan olubsan, qoçaq olgilən,
Qadadan, bələdan qəçaq olginən,
Aşiq ol, comərd ol, alçaq olgilən,
Demə varım çoxdur, pulum yaxşıdı.

Xəstə Qasım kimə qılsın dadını,
Canı çıxsın, özü çəksin odunu,
Yaxşı oğul, yaman etməz adını,
Çünki yaman addan ölüm yaxşıdı.

Ustadlar ustadnaməni bir deməyib, iki deyər. Biz də deyək iki olsun,
İstəməyənlər təkə ölsün.

Özündən kiçiyi işə buyurma,
Sözün yerə düşər, heç miqdar olmaz.
Hər nə iş görsən öz əlinlə gör,
İnsan öz işində cəfakar olmaz.

Özündən böyüyün saxla yolunu,
Düşən yerdə soruş ərzi-halını,
Amanat-amanat qonşu malını,
Qonşu yox istəyənlər özü var olmaz.

Soruşun: qul Abbas, halın necədir?
Gündüzlərim işıq, qara gecədir.
Sərv ağacı hər ağacdən ucadır,
Əsli qatır, onda əsla bar olmaz.

Ustadlar ustadnaməni iki yox, üç deyər. Biz də deyək üç olsun, düş-
mənlərimiz puç olsun.

Bivəfanın, müxənnəsin, nakəsin
Doğru sözün, düz ilqarın görmədim.
Namərdin dünyada çox çəkdim bəhsin,
Namusun, qeyrətin, arın görmədim.

Namərdi özümə mən dost eylədim,
Yolunda canıma çox qəsd eylədim,
Söyüddən bağ saldım, peyvəsdə eylədim,
Almasın, heyvasın, narın görmədim.

Ələsgər, elmində olma nabələd,
Doğru söylə, sözün çıxmasın qələt;
Nakəsdə iman yox, bəydə ədalət,
Qazıların düz ilqarın görmədim.

– Rəhmət ustadlara.

Ustadlar xəbər verir ki, Qarabağ mahalının Abdal Gülablı kəndində
Valeh adlı bir cavan aşiq var idi.

Valeh el arasında məşhur Şah Məhəmmədin nəvəsi idi. O lap uşaq-
lıqdan aşılıq eləyirdi. Özü də haqq aşığı idi. Dünyada bir aşiq onun
qabağında dura bilməzdi. Aşiq Valehin Səmənd adlı bir şagirdi var idi.
Səmənd aşiq Valehdən aşılığını öyrənirdi. O istəyirdi ki, ustadı Valeh
kimi aşiq olsun. Səmənd aşiq Valehnən toylara, məclislərə gedir, çalib-
çağırır, dövrən keçirirdi.

Sizə kimdən xəbər verim, Xarzən adlı qarıdan. Bu qarının Güləndam
adlı nəvəsindən başqa kimsəsi yox idi. O, nəvəsi Güləndamı Səməndə
vermək istəyirdi. Ancaq Valehdən qorxub, ona bir söz deyə bilmirdi,
hiylə ilə Səməndi Valehdən uzaqlaşdırmaq istəyirdi.

Bir gün Valeh ilə şagirdi Səmənd Lənbərəndə toydan evə qayıdanda qabaqlarına Xarzən qarı çıxdı. Xarzən qarı bir burnunu çəkdi, bir tumanını çəkdi, Səməndə yanaşdı dedi:

– Qadan alım, bir bəri gəl, sənə pünhan sözüm var.

Səmənd Valehi tək qoyub, napak qarının yanına getdi. Qarı onun qulağına pıçıldayıb dedi:

– Ay axmax, bu nə işdir? Bütün məclislərdə, toylarda oxuyan sən, zəhmət çəkən sən, amma adı çıxan Valeh. Hər kəsi dindirirsən, deyir sağ olsun usta Valeh, Səmənd nə bilir.

Səmənd qarıdan bu sözü eşidib, çox acıqlandı, dedi:

– Qarı nənə, heylə sözləri danışma! Valeh mənim ustadımdı. Özü də el arasında adlı-sanlı bir aşıqdı. Mən onun üzünə ağ ola bilmərəm. Bu sözü burada danışdın, bir də başqa yerdə danışma. Sənə ağır söz deyərəm.

Xarzən qarı hiyləgərliyə keçib, onun qılığına girdi, dedi:

– Ay bala, mənim sənə heyfim gəlir. Sən yaxşı aşıqsan. Amma el arasında adın-sanın yoxdu. Sən Valehdən ayrılıb, gəl mənim yanıma. Güləndam adlı, gözəllikdə misli-manəndi olmayan bir nəvəm var, onu da verim sənə.

Səmənd qarının sözünə aldı. Qız məsələsi onu yoldan çıxartdı, dedi:

– Yaxşı, razıyam, gələrəm.

Səmənd qarıdan ayrılıb, Valehin yanına gəldi, əlini sinəsinə qoyub dedi:

– Ay ustayi-mehriban, məni bağışla. Sənnən çox yoldaşlıq eləmişəm. Sən də mənə yaxşı usta olmusan. Ancaq tay mən sənnən ayrılıb, tək aşıqlıq eləmək istəyirəm.

Aşıq Valeh Səmənddən bu sözü eşidən kimi bildi ki, onu qarı yoldan çıxarıb, dedi:

– Mənim sözüm yoxdu. İstəyirsən get. Amma onu bil ki, mənim sözümə baxsan xeyir apararsan. Mən istəyirəm ki, sən aşıqlığı lap yaxşı öyrənib, bir yaxşı aşıq olasan, özünə bir gün qazanasan, mənə də həmişə rəhmət oxuyasan.

Səmənd Valehin sözünə qulaq asmadı, sazını götürüb getdi. Amma o bilirdi ki, aşıq Valeh kimi ustadın qabağında bu mahalda aşıqlıq edə bilməyəcək; ona görə qarının nəvəsini alıb, gedib özgə mahallarda dolanmaq lazımdı. Səmənd öz hərəkətinə peşman oldusa da, amma Valehin yanına da dönə bilmədi. Başladı kəndbəkənd gəzib, aşıqlıq

eləməyə. Səmənd gəzməkdə olsun, al xəbəri Dəmirqapı Dərbənddə Zərnigar xanımdan.

Dəmirqapı Dərbənddə Zərnigar adlı bir qız var idi. Bu qız o qədər gözəl idi ki, misli-manəndi yox idi. Aya deyirdi: sən çıxma, mən çıxacağam; günə deyirdi: sən çıxma, mən çıxacağam!

Məxləs, bu Zərnigara hər yerdən elçi gəlirdi. Amma Zərnigar belə şərt qoymuşdu ki, hər kəs mənə bağlasa, ona gedəcəyəm, bağlaya bilməsə, boynunu vurduracam. Bütün mahallardan aşıqlar dəstə-dəstə tökülüb gəlirdi. Zərnigar hamısını bağlayıb, zindana salırdı. Hər dəfə zindəndə qırx aşıq tamam olanda boyunları vurulurdu. Odur ki, Zərnigar xanım adam kəlləsindən minarə saldırmışdı. Özü də dünyanın hər tərəfinə kağız yazıb öz fikrini bildirmişdi.

Atası, yaxın adamları nə qədər deyirdilər ki, belə şey olmaz, bu adamları az qırdır, Zərnigar sözünün üstündə möhkəm durub, heç kəsin sözünü qəbul eləməirdi. Onun sözü söz idi. Hər hankı aşıqla deyişməmişdən əvvəl deyirdi:

– Aşiq, mən şərtimi kəsirəm: hərgah sən mənə bağladın, istəyirsən özün mənə al, istəyirsən öldür. Elə ki mən səni bağladım, dərhal boynunu vurduracam.

Zərnigar bu tövr ilə çoxlu aşıq qırdırıb, otuz səkkiz karlı aşıq da dustaq eləmişdi. İndi, bu burada qalsın, eşit, sənə deyim Səmənddən.

Səmənd gözə-gözə gəlib, Dəmirqapı Dərbəndə çıxdı. O, elə bildi ki, burada ondan başqa aşıq yoxdu. Düz birbaş saz çiyində, gəlib Zərnigarın sarayının qabağında dayandı. Zərnigar onu görən kimi qarabaşlara hey vurdu.

– Ay qızlar, o gedən aşığı tutun, mənim yanıma gətirin. Bundan otuz doqquz aşıq hazır olur, birini də girə salandan sonra hamısının boynunu vurduracağam.

Qarabaşlar gedib Səməndi Zərnigar xanımın yanına gətirdilər. Zərnigar xanım Səməndə bir bağlama dedi. Səmənd cavab verdi, Zərnigar ikinci bağlamayı dedi, Səmənd cavab verdi. Üçüncü bənddə boğazının yolu qurudu. Zərnigar xanım ömr elədi, qarabaşlar onu aparıb saldılar zindana. Səmənd yan-yörəsinə baxıb, nə gördü?.. Burada otuz səkkiz aşıq yan-yana yatır. Səmənd bunlarda əhval-pürsanlıq elədi. Bu əsnada Zərnigar dustaqların yanına gəldi. Qarabaşlar da yanında, başlayıb aşıqların hər ikisinə bir çörək verə-verə gəldi, Səməndə yetişdi. Səməndin baxtınan tək ona bütün bir çörək düşdü. Zərnigar gülüb dedi:

– Deyəsən, bu aşıq naz-nemətdə böyümüş adamdı.

Səmənd ondan bu sözü eşidəndə keçmişləri yadına düşdü, dərdi cuşə gəlib dedi:

– Ay baxtavarın qızı, mən gündə üç dəfə ustamla cücə-plov içəri vururdum, damağımda ləzzət verirdi. İndi bu yavan çörəyi də mənə çox görürsən?

Xanım dedi:

– Bura sən dövrən edən məclis deyil. Bura qiyamət ayağıdır. Qırx aşiq düzələn kimi hamınızın boynunu vurduracağam.

Səmənd dedi:

– Zərnigar xanım, səbəb nədi? Niyə bizim boynumuzu vurdurursan? Biz nə günahın sahibiyik? Nə olsun, aşığın biri çox bilikli, biri az bilikli, o birisi də biliksiz olar.

Zərnigar xanım onun üzünə qışqıraraq dedi:

– Biliksiz aşıqların hamısını öldürmüşəm. Az bilikli aşiq da sizsiniz ki, qırx tamam olanda hamınızı qıracağam. Dünyada mənim sözlərimə cavab verən aşiq tapılmayacaq, diyəsən mən tək qalacam. Səmənd qah-qahnan gülüb dedi:

– Ay xanım, başına dönüm, bizlər xingal, süddü-plov aşıqıyıq. Sənin babın deyilik, sənə cavab verə bilmərik. Ustad aşıqlar var, get onnar-nan danış.

Zərnigar dedi:

– Qoçaq, bu sözü deməkdə səndə bir söz var. Yəqin sən yaxşı aşiq tanıyırsan. Əgər tanıyırsansa mənə de.

Səmənd dedi:

– Əlbəttə tanıyıram. Onu bil ki, sənin hərifin Qarabağın hər tərəfində adı dillərdə gəzən Abdal Gülablı ustad aşiq Valehdir. O sənə cavab verə bilər. Bizimlə niyə çəngə girirsən? Get ustad meydanına ki, canına üşütmə salsın.

Zərnigar üzünü Səməndə tutub dedi:

– Bir namə yazsam aşiq Valeh gələrmimi?

Səmənd dedi:

– O belə məclisləri göydə axtarır. Cannan-başnan gələr, özü də səni beş kəlməynən bağlayar. Onu da bil ki, Valeh kimi norəsidə, xətt-xalı bənövşə, qədd-qaməti sərvi cavan yoxdur.

Zərnigar Səmənddən Valehin belə tərifi eşidib, görməmişdən, bir könüldən min könülə Valehə aşiq oldu. Hüzura bir molla çağıraraq dedi:

– Molla əmi, mən hər nə desəm sən yazarsan, birini buraxmazsan, yoxsa başını bədəmindən qopararam.

Molla qələmi götürdü, Zərnigar sazı.

Aldı Zərnigar:

Bizdən salam sənə, ay aşiq Valeh,
Əgər aşiq isən bu meydanə gəl!
Ya aşıqlıq ismin götür üstündən,
Ya hünərin varsa, bu dövrənə gəl!

Dilimdən çıxıbdır bir belə ilqar –
Kim məni bağlasa olam ona yar.
Aşıqlar sərindən tikdirrəm minar,
Sən də qıyar olsan şirin canə, gəl!

Bir neçə aşiqi eyləmişəm bənd,
Ayağında zəncir, boynunda kəmənd,
Adım Zərnigardı, məkanım Dərbənd,
Məni anar olsan, bu məkanə gəl!

Sözünü tamam eləyib dedi:

– Molla əmi, hər nə dedim, yazdınmı?

Molla dedi:

– Bəli, xanım, yazdım, bir təkini də buraxmadım.

Zərnigar naməni müşəmmələdi, bir qasidə verib, Abdal Gülabaya yola saldı. Qasid mənzilbəmənzil, teyyi-mənazil gecəni gündüzə qatıb, gündüzü gecəyə, özünü yetirdi Abdal Gülablıya, Valehi soruşdu, dedilər səhər tezdən Lənbərəne gedib. Qasid Lənbərəne gəlib, gördü ki, aşiq Valeh şirin dövrən keçirir. Naməni onun sazının üstünə qoydu. Valeh kağızı açanda içindən Zərnigar xanımın şəkli çıxdı. Bir belə mələk simalı, boy-buxunlu, misli-bərabəri olmayan qızın şəklini görəndə Valeh uzaqdan-uzağa, bir könlüdən min könlə aşiq oldu, rəngi saralıb, əhvalı dəyişdi. Adamlar təəccüb eləyib soruşdular.

– Aşiq, nə oldu ki, təbin dəyişildi? O oxuduğun kağızda nə var idi?

Valeh əhvalatdan onları xəbərdar edib dedi:

– Dərbənddə Zərnigar adlı bir qız meydanə gəlib, bütün aşıqları bağlayıb, zindanə salıb. İndi kağız yazıb məni çağırır. Mən də gedəcəyəm, ya Allah mənə verər, ya ona.

Dedilər:

– Ay aşiq, dəli olma, bu qədər uzaq yolu gedib qayıda bilməzsən, bizi başkəsik qoyma!

Valeh onların sözünü qəbul eləməyib dedi:

– Yox üz vurmayın, gedəcəyəm. Mən meydandan qaçsam, namərd olaram. O, qızlığıyla mənə kağız yazıb, məni deyişməyə çağırır, bəs mən kişiliyimnən getməyim? Lap Dəmirqapı Dərbənd olmaya, qülleyi-qaf ola, gənə gedəcəyəm.

Dedilər:

– İndi ki, gedirsən, onda barı toyumuzu qurtaraq, sonra get. Toy qurtarmamış səni buraxmarıq.

Valeh razı olub, görək Zərnigar xanımın kağızını oxuyandan sonra nə dedi:

Aydın olsun gözlərimiz,
Gəlibdi yarın kağızı.
Alıb ələ, oxuyarıq
O Zərniyarın kağızı.

Sazımı mən allam ələ,
Yol gedərəm gülə-gülə.
Mən tutaram onu dilə,
O bəxtiyarın kağızı.

Qaşı qəmər, gözü ala,
Dodaqları bənzər bala,
Valeh ona qurban ola,
O xoş nigarın kağızı.

Yoldaşı güldü. Valeh ona dedi:

– Niyə gülürsən?

– Ona görə gülürəm ki, bu qaraçı sözüdür. Bununla sən Zərnigarı bağlaya bilməzsən?

Valeh fikirləşib gördü doğrudan da qaraçı sözüdür. Aldı yenidən, görək Zərnigar xanıma nə cavab yazdı.

Aldı Aşıq Valeh:

Qarabağdan dod eləyib gələrəm,
Əgər bir dövtələb var isə, gəlsin!
Cəhənnəmi bu dünyada elərəm,
Hər kimsənə günahkar isə, gəlsin!

* * *

Çıxaram meydana divanə nisbət,
Pəhlivanam, Əbulmərcanə nisbət,
Füzuli, Firdovsi, Nizamə nisbət,
Kimin artıq dərsi var isə, gəlsin!

* * *

Mənəm şair Məhəmmədin nəbadı,
Küllü aşiqə o aşiq babadı,
Aşıqlarda hər kəşdənin övladı
Valeh ilə bərabər isə, gəlsin!

Aşiq Valeh sözünü tamam edib, naməni qatladı, müşəmmələyib, qasidə verdi, dedi:

– Qasid, Zərnigara deyilən on günətən acmış qurd kimi özümü ona yetirəcəyəm.

Qasid “göz üstə” deyib, Dərbəndə yola düşdü. Bərkitdi çarıqların dabanını, qırdı yerin damarın, gedib öz vaxtında naməni Zərnigara yetirdi. Zərnigar namənin məzmunundan xəbərdar olub, şad-xürrəm Valehin yolunu gözləməyə başladı. Bu yannan toy məclisində aşiq Valehin başı o qədər söhbətə qızıxdı ki, bir vədə gördü on gün tamam olub, hələ bir neçə gün də üstündən keçibdir. Fikrə düşüb dedi: ay dili-qafil, bütün Qarabağda, Dərbənd mahallarında adım batacaq, hamı deyəcəək aşiq Valeh bir dərbəndli qızından qorxub, onun meydanına getmədi. Bu töhmətə dözmək olmaz, tez bir zamanda Zərnigarın meydanına getmək lazımdır.

Anası Səlbi xanıma dedi:

– Ana, yol tədarükü gör, səfərə gedəcəyəm.

Səlbi xanım dedi:

– Gözümün işığı, dizimin taqəti oğlum Valeh, de görüm hara səfər edirsən?

Valeh istədi anasını aldada, başa gəlmədi. Axırda əhvalatı başdan-başə ona nağıl elədi. Səlbi xanım oğlundan belə bir əhvalatı eşidib dedi:

– Ay bala, bəs nişanlın Sənəm xanımı neyləyirsən? Axı o sənin yolunu gözləyir. Toyunu elə, sonra get.

Aldı Valeh, görək anasına nə dedi:

Başına döndüyüm ana,
Halal eylə, hümmət eylə.
Südün əmdim qana-qana
Halal eylə, hümmət eylə.

Gedirəm mən düzləriylə,
Vidalaşmaq sizləriylə,
Yeniyetmə qızlarıylə,
Halal eylə, hümmət eylə.

Süsənli, sünbüllü dağlar,
Güllü, bənövşəli bağlar;
Anam Valeh deyib ağlar,
Halal eylə, hümmət eylə.

Valeh sözlə anasına dedi:

– Ana, bir neçə günün səfərinə gedirəm. İnşaallah, gələndə toyumuzu edəcəyəm.

Səlbi xanım dedi:

– Oğul, belə səfərə gedən çox gec gələr. Ona görə nişanın Sənəm ilə görüş, sonra get.

Valeh “göz üstə” deyib, Sənəngilin evlərinə gəldi. Gördü ki, Sənəm evdə yoxdur. Amma nökərləri Rəhim evdədir. Rəhimdən xəbər aldı.

– Sənəm hara gedib?

Rəhim dedi:

– Xanlığın toyu var, oraya gedib.

Valeh Rəhimi Sənəmin dalınca göndərdi, özü də oturub yolunu gözləməyə başladı. Rəhim gedib Sənəm xanıma dedi:

– Ay baxtavarın qızı, xalxa it hürəndə bizə də çaqqal ulayır. Bir quru papaq və çiyi çömçəli gəlib, evi kəsdirib, səni çağırır.

Sənəm o saat bildi ki, nişanlısı aşiq Valehdir. Rəhimi qarmalayıb dedi:

– Sən get, mən də gəlirəm.

Nökər gəraylı deyə-deyə, yüyürə-yüyürə aşiq Valehin yanına gəldi. Aşiq Valeh nökəri tək görən kimi ürəyi gumbultu ilə yerə düşdü, elə bildi ki, Sənəm gəlmir. Aldı sazı, görək nökərindən nə soruşur:

Aldı Aşiq Valeh:

Başına döndüyüm yarın nökeri,
Dərdimi canana dedin, nə dedi?..
Sən də mənim kimi şirin dilinlə
Çəkdin bir pünhanə, dedin, nə dedi?..

Hatəm bağçasında oynar gülünən,
Gəlmişəm, yanında qalmam ilinən,
Dediyim söhbəti, sözü sirrinən
Danışban ona dedin, nə dedi?..

Mən sevmişəm ağ üzündə xalını,
Yoxsa yar gizlədər mah camalını,
Divanə Valehin ərzi-halını,
Yusif-i-Kənana dedin, nə dedi?..

Nökər dedi:

– Qorxma, sözlərinin hamısını dedim. Dedi: sən get, mən də gəlirəm.

Aradan bir az keçmişdi, bir də baxdı ki, budu, Sənəm bir neçə qızla
toydan gəlir. Qızları görcək Valehin qanı cuşə gəldi, sazı sinəsinə ba-
sıb dedi:

Toy üstündən gələn qızlar, gəlinlər,
Toyunuzdan əcəb allı gəlmisiz.
Aşiq öldürməkdə vardı qəsdiniz,
Fikr eləyib nə xəyallı gəlmisiz?

Biri birisini çağırır bacı,
Bir dərdə düşmüşəm, yoxdur əlacı,
Nə vaxtdı dəhanım dadıyır acı,
Üçünüz də ləbi ballı gəlmisiz.

Eynini eynimdən eyləmə iraq,
Axıban didəmdən tökülər fəraq,
Bir Sənəm, bir Valeh, bir xəlvət otaq,
Hayıf ola qalmağallı gəlmisiz.

Aşıq Valeh sözünü tamam edib Sənəmlə hümmət elədi, sonra sazını çiyinə keçirib, ata süvar oldu, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, ata bir şallaq vurub, yola rəvan oldu. Yevlaxdan keçib Qaradüyün kəndinə çatacatda gördü bir dəstə qız Kür qırağına səyahətə çıxıb, gül-bənövşə dərir. Bunların arasında bir qız var, gözəllikdə misli-bərabəri olmaz, elə bil Züleyxadı. Valehin ağı başından getdi, aldı, görək bu qıza nə dedi:

Sallana-sallana seyrə çıxanda,
Sərv qamətindən xəcalət çəkər,
Lalə yanağından, nərgiz gözündən,
Qonça gülüşündən nədamət çəkər.

Nəstərən, bənövşə çalışa yüz il,
Çətindi ömrünə yetəndə müşkül,
Məgər zülflərinən bəhs edər sünbül,
Düşər ayaqlara, qərabət çəkər.

Valehin bağırını eylədin büryan,
Qurbanam yolunda, ey əbrü kaman,
Bircə mən deyiləm hüsnünə heyran,
Həsretini küllü vilayət çəkər.

Qızlar gülüşə-gülüşə dedilər:

– Aşıq, sağ ol, var ol!

Valeh dedi:

– Görək mənə xələt verəsiniz.

Aşığın fikri ayrı idi. Qızlar onu başa düşdülər. Gözəl qız aşığa bir dəstə gül verib dedi:

– Al, aşıq, bu da sənə xələtin.

Aşıq Valeh gülü ondan alıb dedi:

– Çox sağ ol, bundan yaxşı xələt olmaz.

Qızlar gülüşə-gülüşə çıxıb getdilər. Valeh də qızlardan ayrılıb başladı getməyə. Qarabağdan çıxacağıda qanrılıb vətənə sarı baxdı, gördü dağlar baş-başa verib, bağlarda bülbüllər cəh-cəh vurub oxuyur. Güllər pardaxlanıb qəhqəhə ilə gülür. Bənövşə, yasəmən bəhsə girib, hər biri bir rəng çalır. Ürəyi qubar elədi, gözlərinin yaşı axdı. Öz-özünə dedi: ya qismət, bir də bu gözəl elimə, ölkəmə qayıdam, ya qayıtmayam. Sazı sinəsinə basıb, görək eli ilə nə cür halallaşdı.

Aldı Valeh:

Süsənli, sünbüllü dağlar,
Halal elə, hümmət elə!..
Bənövşəli, güllü bağlar,
Halal elə, hümmət elə!..

Göy çəmənli düzlərinən,
Dövrən sürdüm sizlərinən,
Yeniyetmə qızlarınan,
Halal elə, hümmət elə!..

Valeh gedir bir murada,
Sığınar qadir ustada,
Ya gəlim, gəlməyim ya da,
Halal elə, hümmət elə!..

Valeh eli, obası ilə halallaşdıqdan sonra yola rəvan oldu. Günün istisi idi. Bir qədər at sürdü. Ona susuzluq əl verdi. Bir də gördü iki qız su aparır. Yaxınlaşıb gördü ki, bunların biri qızdı, biri gəlindi. Amma o qədər gözəldirlər ki, misli-bərabərləri yoxdur. Sazı döşünə basıb, təzənəyi simlərə çəkdi, görək nə dedi:

Aldı Valeh:

Bu duran bir cüt sonanın,
Hansına qurban olum?!
Məzlum baxıb, can alanın
Hansına qurban olum?!

Qəddi-qaməti dünyada,
Maşallah çəkən ustada,
Hər ikisi mələkzadə,
Hansına qurban olum?!

İki təzə novcavanım,
Qəmzələri tökür qanım,
Valeh deyir: birdi canım,
Hansına qurban mən olum?!

Qızla gəlin aşığı görən kimi özlərini yığışdırdılar. Gəlin qıza dedi:
– Sən dinmə, mən aşığı danışdırım, sən ləzzət apar.

Onlar Valehin lap yanına gəldilər. Gəlin Valehin bir böyründə, qız da bir böyründə dayandı. Gəlin dedi:

– Aşığı, tap görək, bizim hansımız qızıq, hansımız gəlin, tapmasan səni çatı ilə döyəcəyik.

Valeh diqqətlə baxıb dedi:

– Sən gəlinsən, o da qızdı.

Qız dedi:

– Aşığı, bir qatar söylə, ürəyimiz açılsın.

Gəlin dedi:

– Ay qız, sən dinmə, söz mənimdir, qoy mən aşığa deyim oxusun.

Qız dedi:

– Niyə, mən səndən əskiyəm? Ya mənim dilim bağlıdır?!

Bunlar bəhsə başladılar, o dedi mən beləyəm, bu dedi mən beləyəm.

Valeh sazı köynəyindən çıxardıb, görək bunları nə cür sakit elədi:

Bir qız ilə bir gəlinin bəhsi var,
Gəlin deyər: bu gün meydan məndədir.
Qız da deyər: açılmamış qönçəyəm,
Fəsl-i-bahar bağı-reyhan məndədir.

Gəlin deyər: ördəyim var, qazım var,
Şirin-şirin söhbətim var, sazım var,
Sallananda yüz qız qədər nazım var,
Həya, iman, ədəb, ərkan məndədir.

Qız deyər: mən oxşamışam anama,
Ləlü mərcan düzülübdür tanama,
Əl vursalar sındırlarlar şamama,
Əl dəyməmiş tağı bustan məndədir.

Gəlin deyər: gəl, qız, düşmə araya,
Gər mən ölsəm, aləm batar qaraya,
Bəzənərək, sallam səni bəlaya,
Şövq salan camalü can məndədir.

Valeh deyər: ikinizə mən qurban,
Yolunuzda mən qoymuşam başla can,
Eyləməyin bu qəribi bağı qan,
Sizdən ötrü çeşmi-giryən məndədir.

Qızla gəlin Valehin sözündən sonra bəhsi buraxdılar. Valeh onlardan su istədi.

Hərəsi Valehə bir parç su verib dedilər:

– Aşıq, çox sağ ol, min yaşa!

Valeh qızlardan ayrılıb yola düşdü. Ta ki gəlib, Zərdabın yanına çıxdı. Nə gördü?.. Bir nazənin sənəmi qırx incə belli qız görməkdən evə aparırlar.

Valeh diqqət ilə baxanda gördü, vallah, bu elə qızıdır ki, dünyada misli-manəndi yoxdur. Qırx qarabaş bu gözəli üzük qaşı kimi araya alıb, pərvanə tək başına dolanırlar.

Valehin sinəsi dəmirçi kürəsi kimi alışıb yandı. Sağrı qabırğanın ucundan bir sancı tutub, lap ciyərinə vurdu. Bərkdən dedi:

– Çox eybsiz, misilsiz bir gözəl görmüşəm; amma bunun birçə eybi var.

Bu qız da şair Məsum Əfəndinin qızı Xətayi xanım idi. Çox ağıllı, kamallı bir qız idi. Xətayi xanım Valehin sözünü eşidib, kənzələrə dedi:

– Əgər bu cavan quş olub göyə uçası olsa, genə, gərək tutub mənim yanına gətirəsiniz.

Kənzələr Xətayi xanımın hökmünə əməl edib Valehi xanımın hüzuruna çağırdılar. Xətayi xanım dedi:

– Ey cavan, səndən bir söz xəbər alacağam. Hərgah düzünü dedin, canın qurtardı. Düzünü demədin, boynunu vurduracağam.

Valeh and içdi ki, hər nə xəbər alsan, düz cavab verəcəyəm. Xətayi xanım buyurdu:

– Aşıq, de görüm mənim eybim nədir?

Valeh ərz etdi:

– Xanım, sən özgə təşvişə düşmə. Mənim sözümün mənası budur ki, sən eybsiz gözəlsən. Ancaq hayıf ki, pıran olub qocalacaqsan. Bir tərəfdən gül yanağın solacaq, digər tərəfdən də öləndə bütün vücudun xak içində çürüyəcək. Mən ona heyifsilənirəm. Fikrini ayrı yerə aparma.

Xətayi xanım aşıq Valehdən belə ağıllı sözü eşidib buyurdu:

– Cavan, danışığından məlum olur ki, sən yəqin çox biliklisən, artıq dərəcədə kamal, ağıl, huş sahibisən. Hərgah razı olsan, bu axşam mənə mehman ol, qulluğunda durum, söhbətinə qulaq asıb, feyziyab olum.

Valeh ərz etdi ki:

– Hərçənd yoldan qalırım, amma eybi yoxdur, mehman olaram. Sənin kimi gözəlin sözünü yerə salmaq günahdı.

Xətayi xanım dedi:
– İndi sən evdə otur, mən sənin burada olmağını atama xəbər verim.
O izn versin, bu gecə burada qalsan söhbət edərik.

Aşıq Valeh gülüb ərz elədi:
– Gözəllər soltanı, məgər atandan iznsiz söhbət eləmək omazmı?
Xətayi xanım buyurdu:
– Əlbəttə, olmaz. Mən şair Məsum əfəndinin qızıyam. Atamın qabağına bir şair, bir aşiq çıxma bilmir. Əgər ondan iznsiz bir aşiq gəlib burada oxusa, onu dərhal bağlayıb, sazını əlindən alır. Özünü də zindana salır.

Valeh dedi:
– Elə isə get, izn al, qoy özü də buraya gəlsin.
Xətayi xanım atasının yanına gəlib ərz etdi:
– Atayı-mehriban, bir cavan aşiq var. İzn ver, bu gecə onu qonaq saxlayıb, söhbət etdirim. Özü də kamil bir oğlandı.

Məsum əfəndi Xətayi xanımın sözünü sındırmayıb dedi:
– Qızım, izndir, saxla. Mən də səninlə gedib baxaram. Kamil usta olarsa mən də söhbətinə qulaq asaram. Olmazsa qayıdıb gələrəm.

Xətayi xanım hərçi dedi ki, çox cavandı. Sənin hərifin deyil. Səni görəndə xofdan oxuya bilməz, Məsum əfəndi razı olmayıb, Xətayi xanım ilə bərabər Valehin yanına gəldi. Məsum əfəndi Valehə salam verib dedi:
– Oğlum, söylə görüm səfərin haradı?
Valeh salamı alıb, ərz etdi:
– Əmi, səfərim kannan məkanadı.
Məsum əfəndi dedi:
– Oğlum, kan kandi, məkan nədi?
Aşıq Valeh dedi:
– Kan bu dünya, məkan da o dünyadı.
Məsum əfəndi Valehə afərin deyib, buyurdu:
– Oğlum, şükür, məsəlinə arıfsən. Bəs, indiki səfərin haradı?
Valeh ərz elədi:
– Əmi can, səfərim Dəmirqapı Dərbənddə peyda olan Zərnigarın dövrənədi.
Məsum əfəndi Zərnigarın çox bilikli, bir fəsad qız olmasını söyləyib dedi:
– Oğlum, gör nə aləmdir ki, Zərnigar peyda olandan mən şairliyimi danmışam. Nahaq yerə özünə zəhmət vermə. Zərnigarın heç kəs bəcarmaz.

Valeh dedi:

– O qız mənə deyın qoyub. Ya gərək öləm, ya da onun deynindən çıxıb, dustaq etdiyi otuz doqquz aşığı zindandan xilas edəm.

Məsum əfəndi nə qədər öyüd verdisə də, Valeh qəbul eləmədi. Məsum əfəndi gördü ki, oğlan gedəcəkdı, dedi:

– Oğlum, indı ki, gedirsən, sözümə qulaq as. Mən bir neçə bənd bağlama deyəcəyəm, hərgah açdın, onda Zərnigarın da cavabını verə biləcəksən, yox, açə bilməsən, onda heç getmə. Çünki Zərnigar qırx aşiq düzələn kimi hamısını öldürəcək. Özün də məhv olarsan, onların da qanına bais olarsan.

Aşiq Valeh dedi:

– Çox əcəb, buyurun.

Məsum əfəndi sazı götürüb, aşiq Valehə belə bir bağlama dedi:

Aldı Məsum əfəndi:

Kəndinə laf edib, şairəm deyən,
Sualımın qabağında döz indı.
Diksinmə, çəkinmə, qısqanma, qorxma,
Al sualım, ver cavabın tez indı.

Aldı aşiq Valeh cavabında dedi:

Bilsəydik mahalı bəndə salıbsan,
Vallahı, gəlməzdik bura biz indı.
Diksinmə, qısqanmam, qorxmam,
Xəbər alsan o sualdan yüz, indı.

Aldı Məsum əfəndi:

O kim idi doğdu yüz səksən oğlan?
Kim idi həzrətə apardı qurban?
O kim idi əzəl etdi nahaq qan?
Kim idi vermədi ona qız, indı?

Aldı aşiq Valeh:

Havva ana doğdu yüz səksən oğlan,
Cəbrail həzrətə gətirdi qurban.
Qabili öldürdü Habil – nahaq qan,
Adəm verməmişdi ona qız indı.

Aldı Məsum əfəndi:

Kim idi əlləri vardı neçə min?
Hər əlində barmaqları neçə min?
Hər barmaqda qələm çalar neçə min?
Bunu bilən kəsə yoxdu söz indi.

Aldı aşiq Valeh:

Cəhənnəm maliki, əli yeddi min,
Hər əlində barmaqları yeddi min,
Hər barmaqda qələm çalır yeddi min,
Onu nə biz görək, nə də siz indi.

Aldı Məsum əfəndi:

O kimdi neçə il hey namaz qıldı?
Neçə il orada xidmətdə durdu?
Neçə min mələkə xidmətkar oldu?
Axırında danışmadı düz indi?

Aldı aşiq Valeh:

İblisdi, neçə il hey namaz qıldı,
Səksən il orada xidmətdə durdu,
Səksən min mələyə xidmətkar oldu,
Oldu şeytan, danışmadı, düz, indi.

Aldı Məsum əfəndi:

Məsum deyir: kimdi sahibi-qüdrət?
O nədi ki, ona vurubdu zinət?
O kim idi himnən danışdı xəlvət?
Onu bilən kəsə quluq biz indi.

Aldı aşiq Valeh:

Valeh der: Məhəmməd sahibi-qüdrət,
O cənnətdi, ona vurubdu zinət,
Min kəlmə meracda danışdı xəlvət,
Qadir ləmyəzələ yoxdu söz indi.

Söz tamama yetişdikdən sonra Məsum əfəndi dedi:

– Əhsən! Çox kamil aşıqsan, Zərnigarın öhdəsindən olsa-olsa, sən gələcəksən. İndi mən öz otağıma gedirəm. Siz söhbət edə bilərsiniz.

Məsum əfəndi durub öz otağına gedəndən sonra Xətayi xanım Valehə dedi:

– Valeh, indi mənə elə bir söz oxu ki, həm xoşuma gəlsin, həm də acığımı tutsun. Əgər oxumasın, bu gecə sənə sabaha kimi yuxu yoxdu.

Valeh Xətayidən bu sözü eşidən kimi dedi:

– Xanım, sən kimi gözəl qızın sözü sınıncə, düşmənin boynu sınınsın. Sazını sinəsinə basıb, görək nə deyir:

Aldı aşıq Valeh:

Bu yer gözəlinə nabeləd oldum,
Söz dedim, qurumuş dilə bükülmüş,
Xətayi görəcəyin eylədim xəta,
Ləl, göhər bir məndilə bükülmüş.

Qurban olum ala gözün məstinə,
Bal tökülüb al dodağın şəstinə,
Əlim qoyum tər məmənin üstünə,
Darçına, mixəyə, hilə bükülmüş.

Gecə ikən mehman olduq bullara,
Geyinib yatıblar yaşıl, allara,
Qızıl bəzmənd, lülə şümşad qollara,
Gümüş kəmər incə belə bükülmüş.

Nabelədəm ulusuna, soyuna,
Mina gərdəninə, uca boyuna,
Divanə Valehi ala qoynuna,
Sanasan ki, bülbül gülə bükülmüş.

Aşıq Valeh sözünü tamam edən kimi Xətayi xanım dedi:

– Valeh, Allahdan gizli deyil, bəndədən nə gizlin?! Səni görəndən mən dəli-divanə olmuşam. Sənə bir könüldən min könülə aşıq olmuşam.

Aşıq Valeh dedi:

– Xanım, onu bil ki, mən Zərnigar xanımın cənginə gedirəm. Onun şərti var, hər kəs onu bağlasa, ona ərə gedəcək, bağlamasa işi şuluqdu.

Xətayi xanım oğlandan bu sözü eşidib, çox qəmgin oldu:

– Valeh, onu bil ki, atam məni çox adamlara vermək istədi, mən getmədim. Ona görə and içib ki, daha mən səni ərə verməyəcəyəm. Özün hər kimi bəyənsən, ona get. İndi səni sevmişəm, sözümü yerə salma!

Bəli, aşiq Valeh Xətayi xanım ilə bir neçə gün qalandan sonra Məsum əfəndi ilə, Xətayi xanım ilə görüşüb, hallalaşib yola düşdü. Mənzillər keçdi, məkanlar aşdı. Bir neçə gün yol gedib, Zənbur çayının kənarına çıxdı. Valeh baxdı ki, çay daşib, yernən, göynən gedir. Baxdı ki, çayın kənarında bir qoyun sürüsü var. Sürünün bir çobanı var idi ki, yeddi alaçıqın keçəsindən özünə bir qartı (yapıncı) tikdirmişdi. Bir çomağı var idi ki, toppuzuna yeddi batman ağırlığında dəmir çalmışdı. Valeh öz-özünə dedi: bu çobandan bir az süd alım, çörək yeyim, sonrası asandı. Çobanın yanına gəlib dedi:

– Çoban qardaş, acdın çobana, yoruldun sarvana deyərlər. Aclığım var. Bir az süd sağ, çörək yeyim.

Çoban qollarını çirməyib, bir neçə qara qoyun sağdı. Valeh toqqanın altını bərkidəndən sonra çoban ona dedi:

– Çiyindəki sazından görürəm ki, aşıqsan. Amma de görüm o avara aşıqlardansan, yoxsa haqq aşığısan?

Valeh dedi:

– Haqq aşığıyam.

Çoban dedi:

– Bəs haqq aşığısan, niyə çayın bu tərəfində qalmısan? Bax, budu, sənə deyirəm, bu saat çayı qurudursan qurut, qurutmursan, sənə elə bir çomaq vuracağam ki, heç tozun da tapılmasın.

Valeh gördü xeyr, işlər şuluqdu. Aldı sazı sinəsinə, görək Zənbur çayına nə dedi:

Nə coşqun axırsan, Zənbur çayı, sən,
Gəlib səndən neçə aləm keçibdi.
Küllü Dağıstanın seyrəngahısan,
Neçə əyyam, neçə aləm keçibdi.

Əzəl səndən keçib Nadiri-dövrən,
Beləsinə tamam İrani, Turan,
Pişvazına gəlir külli Dağıstan,
Təməmə Urumü əcəm keçibdi.

Bu dünya dediyin bir çərxi-gərdun,
Əvvəli şadlıqdı, axırı qəmgin;
Bir yarın eşqində olubdu Məcnun,
Valeh kimi ağılı nacəm keçibdi.

Valeh sözünü tamama yetirən kimi, Zənbur çayı iki şaqqa ayrıldı. Çayın ortasından bir böyük yol açıldı. Bu zaman çoban Valehin ayağına yıxılıb dedi:

– Aşıq, mən sənnən qardaş oldum: hər yerdə dara düşsən, mənə çağırarsan, dadına çataram.

Valeh çobannan əltəmən edib, Zənbur çayı verdiyi yoldan o taya addadı. Bir neçə müddət yol gedib, Dəmirqapı Dərbəndə çatdı. Bir dəstə adam toplaşmışdı. Valehdən soruşdular:

– Aşıq, hardan gəlib, hara gedirsən?

Aşıq Valeh aldı, görək onlara nə dedi:

Qarabağdan səfər etdim,
Mülki-Şirvana gəldim.
Məcnun tək düşdüm səhraya,
Dəli-divanə mən gəldim.

Şamaxı şəhrinə yetdim,
Əcayib seyrilər etdim.
Daşkəsən Gədiyin ötdüm,
Hankı rizvana mən gəldim.

Xoşdu Cavanı yaylağı,
Soyuq sular tər bulağı,
Bahar fəsli gəlin çağı,
Əcəb xəndana mən gəldim.

Mən valehəm Zərnigara,
Sığındım pərvərdigara,
Canımı saldı odlara
Misli-pərvanə, mən gəldim.

Sözünü tamam eləyib, onlardan ayrıldı. Gəlib bir gözəl bağın yanında dayandı. Baxdı ki, bu bağda əlvan mərmərdən tikilmiş bir ev var ki, başı buluddan nəm çəkir. Bağ nə bağ?! Burada dünyada olan hər cür ağac, gül, meyvə vardır. Bütün gözəl quşlar bu bağda yuva salıb, güllərin ba-

şında gəzir. Elə bil ki, behiştin bir guşəsidir. Valeh bağıın hər tərəfini dolanıb, diqqətlə baxırdı. Bir də gördü nə?! Bağıın içində bir qız var, adamın ağılını aparır. Elə bil ki, bir ceyrandı bağıın içində seyrə çıxıb. Qızın yanında qırx gözəl qarabaş var ki, hamısı incəbel, qaraqaş, qaragöz. Amma heç biri xanıma oxşamır. Xanım lap gəl məni gör, dərdimdən öl bir qızıdır. Qaşları kaman, gözləri şəhla, kirpiyi ox, burun fındığı, sinə Səmərqənd kağızı, məmələri şamama kimi yumurlanıb baxanın ağılını aparır. Söhbətin gödəyi, elə bil ki, dünyada olan gözəlliyin hamısını Allah bu qızın başına töküüb. Valehin ağı başından çıxıb, az qaldı yerə yığılsın. Birtəhər özünü saxlayıb dedi: “Kəmtər oğlu Kəmtər, nə qayıırırsan? Məgər hər gözəl görəndə ürəyin keçəcəkdir?! Birtəhər özünü saxla görək. Yəqin ki, bu nazənin haman aşıqlar yağısı Zərnigar xanım olacaq. Ölmək ölməkdi, xırıldamaq nə deməkdi? Gəl buna bir neçə bənd söz de. Hərgah Zərnigar isə, özünü bildirəcək.” Aşıq Valeh sazı sinəsinə basıb, görək nə deyir:

Aldı aşiq Valeh:

Ey havalı gəştə çıxan nazənin,
Gəşt eləyib, nə havalı gəzirsən?
Neçə aşıqlar bəndə salıbsan
Götürübən vüsr-vəbalı gəzirsən.

Demə, bu səyahətə çıxan qız elə doğrudan da Zərnigar imiş.

Zərnigar xanım bu sözü eşidən kimi dedi:

– Allah yaxşı yetirdi. Öz ayağı ilə gəlib çıxdı. Bunu da bağlaram, qırx aşiq düzələr, hamısını qıraram. Tay zində saxladığım bəndi.

Qızları səslədi ki:

– Ay qızlar, görün bu aşiq kimdi, gəlib mənim bağımın böyründə belə havalı-havalı oxuyur. Mən onun başına oyun gətirim, siz də tamaşa eləyin!

Zərnigar yasəmən zülflərindən üç tel ayıraraq sinəsəz elədi, basdı bağrına. Mirvari barmaqlarını da təzənə eləyib, yasəmən tellərinə çəkdi, dedi:

Bahar əyyamıdı, işrət çağıdı,
Gəşt eləyib mən havalı gəzirəm.
Otuz doqquz aşiq bəndə salmışam,
Götürübən vüsr-vəbalı gəzirəm.

Aldı aşiq Valeh:

Bu dünya dediyin bir bivəfadı,
Ona genə əlac zövqü səfadı,
Haydı yarsız gözmək sənə cəfadı,
Eləyibsən nə xəyalı, gəzirsən?

Aldı Zərnigar xanım:

Xaliqi-ləmyəzəl, Vahidi-yektay
Bir kamal qüdrətdən verib mənə pay;
Bu əsrdə aşiq gəlməz mənə tay,
O İrani, o Turanı gəzirəm.

Aldı aşiq Valeh:

Valeh kimi gözmə ahü zarınan,
Ülfət elə bir vəfalı yarınan,
Qonuş bir münasib xiridarınan,
Şux tərlansan, çox havalı gəzirsən.

Aldı Zərnigar xanım:

Gör necə boynuna saldırram kəmənd,
Sərindən tikdirrəm minari-bülənd,
Adım Zərnigardı, məkanım Dərbənd,
Valeh kimi novcavanı gəzirəm!

Sözlərini tamama yetirdikdən sonra Zərnigar dedi:

– Aşiq Valeh, indi de görüm, mənnən meydana girişəcəksənmi?

Aşiq Valeh dedi:

– Neçə ki canımda can var, sənnən varam. Görək sənnən bir dövrən
eləyəm ki, bu dövrənin sədası İncirazi-adimə qədər getsin.

Zərnigar bu sözü eşidən kimi haman reyhan bağını zərli xalılarla dö-
şətdirib, behiştə döndərdi. Dərbənddə olan adlı-sanlı adamları, xanı,
axundu, üləmanı çağırırdı. Bundan başqa, otuz doqquz aşığı əli-qolu
bağlı məclisin bir tərəfində bərqərar elədi. Elə ki hamı gəldi, bütün
həzəratın gözünün qabağında aşiq Valeh ilə belə bağlaşdılar: hərgah
Zərnigar aşiq Valehi bağlasa, onda otuz doqquz aşiq ilə bir yerdə
Valehin boynunu vurduracaq. Əgər aşiq Valeh Zərnigarı bağlasa, həm
otuz doqquz aşiq azad olunacaq, həm də özü Zərnigara sahib olacaq.

Zərnigar dedi:
– İndi, aşiq Valeh, səndən bir hərifnamə xəbər alacağam. Cavab ver görüm, necə verəcəksən.

Aldı Zərnigar xanım:

Bizdən salam olsun Aşiq Valehə,
Mərdin meydanıdı, gəl eyliyək cəng,
Görəyim kim kimi verir zəvalə,
Kim kimin əlində mat olu diltəng?

Aşiq Valeh dedi:

– Xanım, döşün atdanmasın, qabağındakı şirdi, siçan deyil.

Aldı aşiq Valeh:

Al cavabın deyim, Zərnigar xanım,
Mənəm aşıqlarda bir gırrani-səng,
Zərrəcə yerimdən tərpedə bilməz,
Yığılsa Rum, Qeysər ta Hindü Firəng.

Aldı Zərnigar xanım:

Sən tək çox aslanlar salmışam girə,
Üç gündə bir çörək verirəm cirə.
Sənin də gərdənin keçər zəncirə,
Aşiq sərdarıyam, manəndi-fişəng.

Aldı aşiq Valeh:

Aşiq olan özün sənə bab etməz,
Salamı eşidən gecə xab etməz,
Dəmir zəncir eşq oduna tab etməz,
Gəl mənə bağlama top ilə tufəng.

Aldı Zərnigar xanım:

Məğrur olma sinəndəki varına,
Bir təpiyim bəsdə bürcü barına,
Zəhərlər qataram ruzigarına,
Qan ağlar halına dəryada nəhəng.

Aşiq Valeh dedi:

– Xanım, heç özündən çıxma, daşansa da qayaya rast gəlibsən.

Aldı aşiq Valeh:

Qurban olum sənin kimi cavana.
Sən bir zənənəsən, mənəm mərdana,
Xışmınan hayqırıb girsəm meydana,
Aslanın cənginə tab etməz pələng.

Aldı Zərnigar xanım:

Bu meydana səni gətirmiş əcəl,
Görəcəksən hələ cəngilə cədəl,
Zərnigar dedi: sabah meydanıma gəl,
Bu gün sözdü sənə gəlmişəm irəng.

Aldı aşiq Valeh:

Qurban olum sən tək çeşmi məstana,
Həriflə danışma, söylə bəyana,
Valehəm, sinəmi qurdum nişana,
Hər kamandar atsın, min tiğü xədəng.

Söz tamama yetdi. Zərnigar xanım sazı əlinə alıb dedi:

– Aşiq Valeh, yorulmuşam. Söhbətimizin mabədi sabaha qalsın.

Aşiq Valeh razı olmayıb dedi:

– Xeyr, olmaz, nə sözün var söylə, mən yorulmamışam.

Zərnigar baxdı ki, doğrudan da Aşiq Valeh zor aşıqdı, hərçi minnət, sünnət elədi, istədi söhbətin mabədi sabaha qalsın, Valeh razı olmadı. Zərnigar qızmış pələngə döndü. Bərk acıqlandı. Sorğu-sualsız sazı sinəsinə basıb, deyişməyə başladı. Dedi:

Bizdən salam olsun Aşiq Valehə,
Əzəl nə şey xəlq eylədi sübhani?
Neçə şeylər ondan oldu aşıkar,
Yaratdı sүfəti, nəmi, nişanı?

Aldı aşiq Valeh:

Al cavabın deyim, Zərnigar xanım,
Əzəl bir dövr xəlq eylədi sübhani.
Cəmi aləm ondan oldu aşıkar,
Yaratdı sүfəti, nəmi, nişanı.

Aldı Zərnigar xanım:

Deynən görüm, nədi yerin əsası?
Nə üstündə qərar tutub durası?
Neçə ildi yernən göyün arası?
Nədən xəlq etdilər həft asımanı?

Aldı aşiq Valeh:

Bilgilən, balıqdı yerin əsası,
Gav üstündə qərar tutub durası,
Səksən min il yernən göyün arası,
Nurdan xəlq etdilər həft asımanı.

Aldı Zərnigar xanım:

O kim idi, kimdən xof etdi qaçdı?
Neçə il orada xaba uğraşdı?
O kim idi, onlar ilə qarışdı?
Adları nə idi, ismi-bəyanı?

Aldı aşiq Valeh:

Təmlixa padşahdan xof etdi qaçdı,
Yüz səksən il orda xaba uğraşdı,
Qitmir idi onlar ilə qarışdı.
Əshabi-Kəhf idi ismi-bəyanı.

Aldı Zərnigar xanım:

Zərnigarın bilmək olmaz sanını,
O kim idi yumadılar qanını.
Kimdi ki, alacaq özü canını,
O kim idi öldü, dirildi canı?

Aldı aşiq Valeh:

Valehəm, ulduzun bilməzlər sanın,
Şəhid olanların yumazlar qanın,
Əzrail alacaq özü öz canın,
O Cərcisdi öldü, dirildi canı.

Zərnigar baxdı ki, Valeh onun cavabını verir. Öz-özünə dedi: “Mən Zərnigar olam, mənim qıfılbəndlərimin cavabını verələr”. Valeh onun fikrini başa düşüb dedi:

– Xanım, fikirləşmə. Ürəyində nə qədər qıfılbənd varsa, de gəlsin. Mən cavab verməyə hazırım!

Bu sözdən Zərnigarın acığı tutdu, aldı, görək Valehə nə hərəkətə zorba gəlir. Valeh ona nə cavab verir:

Aldı Zərnigar:

Qara bağdan dud eləyib gəlmisən,
Aləm bilir mən əlayam, sən nəsən?!
Özün öz əlinlə yıxdın evini,
Haqdan sana bir bəlayam, sən nəsən?!

Aldı Valeh:

Ey nazənim, şairlər içində
Aləm bilir mən yektayam, sən nəsən!
Qulluq eləmişəm neçə ustada,
Eşq içində dolu payam, sən nəsən?!

Aldı Zərnigar:

Mən səni salaram xaki-turaba,
Sualımdan aciz qaldım cavaba,
Boy vermərəm hər gəştiyə quraba,
Bu vilada mən dəryayam sən nəsən?!

Aldı Valeh:

Sənin tək gözələ al eylərəm mən,
Gətirib özümə mal eylərəm mən,
Dəryanın altından yol eylərəm mən,
Hikmətdə mən ki Musayam, sən nəsən?!

Aldı Zərnigar:

Zərnigaram, səni çəkdirrəm dara,
Başından qoydurram qüllə minara.

Kimin var dərдинə eyləyə çara,
Mən bir belə əhl-sevdayam, sən nəsen?!

Aldı Valeh:

Ustadım Səməddi, sakini-Abdal,
Onu görən kəsin dili olur lal,
Kamalda Hafizə verməzdi macal,
Valeh der: mən o əzayam, sən nəsen?!

Hər ikisi bağlamalarını axıra yetirdilər. Aşıq Valeh Zərnigara dedi:
– İzn ver, indi də mən qabağa düşüm. Beş bağlama sən demisən,
bir neçə bağlama da mən deyim, sən aç. Tay, sən qabaqca dediyin bəsd.

Dərbənd əhli yerbəyerdən dedilər:

– Zərnigar xanım, izn ver, desin. Uzaq ölkədən gəlib, xətrinə dəymə.
Zərnigar camaatın sözünü yerə salmayıb dedi:

– Aşıq Valeh, deyə bilərsən. İznidir.

Aşıq Valeh sazı götürdü, zilini zil, bəmini bəm eləyib, görək bağ-
lama deməyə nə cür başlayır.

Aldı aşıq Valeh:

Səndən xəbər alım, Zərnigar xanım,
Əzəlki mətləbin, kamın necədi?
Nə ilə kamilsən, nə ilə naqis?
Mürdə, zində sərəncamın necədi?

Aldı Zərnigar xanım:

Al verim cavabın, ay aşıq Valeh,
Əzəlki mətləbim, kamım ikidi.
Ədəbli kamildi, biədəb naqis,
Mürdə, zində sərəncamım ikidi.

Aldı aşıq Valeh:

O nədi ki, batinində nazirdi?
O nədi ki, vücudunda hazırıdı?
O nədi ki, şəbü zildə zahirdi?
Bundan artıq sənin camın necədi?

Aldı Zörnigar xanım:

Bir Allahdı, batinində nazirdi,
O uşaqdı, vücudumda hazırđı,
Dörd kitabdı, şəbü zildə zahirdi,
Bundan artıq dolu camım ikidi.

Aldı aşıq Valeh:

Valeh deyər: bir əliflə bir qayın,
Necə elər, mənasını siz deyın,
Necə addır, bəyanını söyləyın,
O nədi ki, demək olmaz ikidi?..

Zörnigar aşıq Valeh deyən bu bağlamanın axırını bəndinin mənasını açə bilmədi. Sözü güləşdirməyə başladı, dedi:

– Bu bağlamanın mənası dürüst deyil.

Aşıq Valeh dedi:

– Bu həzəratın qabağında mən özüm açaram. Keyfin istərsə tay da deyərəm.

Zörnigar razı oldu, dedi:

– Özün aç, razıyam.

Aşıq Valeh öz bağlamasının qabağını özü deməyə başladı.

Aldı aşıq Valeh:

Valeh əbcəd hesabını yad elər,
Belə mənaları tez savad elər,
Bir əlif, bir qayın min bir ad elər,
Ancaq ona demək olmaz ikidi.

Aşıq Valeh sözü qurtardı. Zörnigar özünü bağlanmış hesab eləyib, sazını qoydu Valehin qabağına. Valeh əzəl başdan otuz doqquz aşığı azad elədi. Sonra gülüb dedi:

– İndi sözün nədi? Əhdinə əməl edirsən, yoxsa yox?

Zörnigar dedi:

– Razıyam. Sözüüm sözdü.

Buradaca bir molla çağırıb, kəbinlərini kəsdilər. Aşıq Valeh bir müddət burada qaldı. Sonra bir kəcavə qoşdurdu. Dərbənd əhli ilə xudəhafizləşdilər. Gecəni gündüzə qatdılar, gündüzü gecəyə qatdılar, gəlib

Məsum əfəndinin evinə yetişdilər. Bir neçə gün burada qalandan sonra Məsum əfəndidən izn alıb, Xətayi xanımı da götürdülər, mənzilbəmənzil, teyyi-mənazil, gəlib, Qarabağ elində Avdal Gülablı kəndinə çatdılar. Valeh böyük bir məclis düzəldib, qonaqlıq elədi, camaatı, məmə yeyəndən pəpə deyənə yığıb, qırx gün, qırx gecə toy elətdirdi, şənlik keçirdi.

Camaat boğaza qədər yeyib içdi, mübarəkbadlıq edib, evlərinə dağıldılar. Aşıq Valeh də bu gözəllərlə eyş-işrətə məşğul olub, ömür sürməyə, dövrən keçirməyə başladı.

Ustadlar aşiq Valehin toyunu bu duvaqqapma ilə qurtardılar:

Həzərat, bircə baxın,
Görün necə yar oynuyur.
Naz edir, süzür gedir,
Sevdiyim aşikar oynuyur.
Tazə can, qəməsi qan,
Ağ sinəsi qar oynuyur.
Al yanax, büllur buxaq,
Məmələri nar oynuyur.
Əl vurun, cərgə durun,
Balaca dilbər oynuyur.

Mərdana, bu meydana
Əcəb açıb qollarını,
Habelə sığmaz dilə,
Vəsf eləsəm dillərini,
Qaz ayaq, durna sayaq
Xoş oynadır əllərini.
Yan çəkə, səkə-səkə
Burub gedir bellərini,
Afərin, səd afərin,
Necə hamavar oynuyur.

Bu sona, əcəb həna,
Gör nə yaxıb əllərinə,
Mərdana, dar gərdana
Nəxşi düzüb tellərinə.
Nə nazik, zər bilərzik
Bağlayıbdı qollarına.

Bu qəmər, gümüş kəmər
Qurşuyubdu bellərinə.
Buxağa, ay qabağa
Düzübdü illər, oynuyur.

Əl çalın, bir səs salın,
Bu baxtavar gəlsin coşa,
Gəl yaxın, bircə baxın
Ağ üzünə, qələm qaşa,
Mən mail, oldum zail,
Eşq atəşi vurdu başa,
Binəva, çəkər cəfa,
Olmaz səfa, bu tamaşa,
Əlaman, Allah, aman.
Cəlladi-xunxar oynuyur.

Gəl görək, keçdi ürək,
Kəhlik cürə səkib əyri.
Can canı, xublar xanı,
Sevdim səni, dil əzbəri.
Aç üzün, çıxsın gözün,
Bir bəri bax, a müştəri.
Bu dünyada, üqbada
Yoxdur bunun bərabəri.
Əlqissə, rüxsari-gül,
Gözləri xumar oynuyur.

Sərraflar qiymət qoyar,
Hər adama yüz min manat.
Şiyvədə, bu qəmzədə,
Kimdə olar qədd-qamət,
Əl hissə və əl qissə,
Ay həzərat, ay camaat,
Bu gülmək, bu oynamaq,
Bu tamaşa, bu qiyamat,
Əlbəttə bu məclisdə
Molla Cümə var, oynuyur.